

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Poastačujuhuse/adresse Tel: 78 47 40 00
Ávjovárgeaidnu 50 Org.nr: 974 760 347
9730 Kárášjohka/Karasjo samediggi@samediggi.no
Áššemeannudeadji Marit Anne J. Bongo
saksbehandler
Tel: +47 78 48 42 70

Jernbanedirektoratet
Hanne Juul
Postboks 16
0101 OSLO

ÁŠŠI/SAK
18/2754 - 40

MIN ČUJ./VÅR REF.
19/27080

DIN ČUJ./DERES REF.

BEAIVI/DATO
17.10.2019

Høringsuttalelse til høring av ny jernbane Narvik - Tromsø (Nord-Norgebanen)

Viser til brev fra dere mottatt 01.07.19 hvor utredningen av Nord-Norgebanen legges ut på høring, samt til konsultasjoner mellom Jernbanedirektoratet og Sametinget som ble gjennomført 17.06.19.

Nord-Norgebanen fra Fauske til Tromsø vil gå gjennom Tysfjord, Narvik, Bjerkvik, Bardufoss og Tromsø, med sidearm fra Bjerkvik til Harstad. Jernbaneutbyggingen vil bety store arealinngrep over store samiske kjerneområder i Nord-Norge og berøre mange ulike samiske interesser. Utbyggingen vil gjennom pite-, lule-, marka- og nordsamiske områder og vil ha store negative konsekvenser for samisk natur og kulturgrunnlag, uten at dette er redegjort i utredningen og temarapporten. Sametinget mener at det må være nulltoleranse for reinpåkjørsler og tiltak for eliminere reinpåkjørsler langs hele traseen må være et av de viktigste punktene i videre utredninger.

Sametinget har ingen uttalt samferdselspolitikk, men arbeider for å sikre samisk natur og kulturgrunnlag slik at nåværende og kommende generasjoner kan bo og utvikle sin samiske kultur og næring. Grunnlaget for Sametingets politikk i areal- og miljøspørsmål er stadfestet i Sametingsmelding om areal og miljø vedtatt av Sametingets plenum i september 2016. Meldinger finnes på Sametingets hjemmesider; www.samediggi.no.

Forvaltning av arealer og ressurser er omfattende prosesser som vil påvirke livsvilkårene for framtidige generasjoner. Sametinget ser det som avgjørende at vedtak i slike prosesser bygger på et solid kunnskapsgrunnlag. Det er behov for å styrke kunnskapen om samisk kultur, utmarksbruk og næringer for de som planlegger og utreder.

Sametinget gir innspill og er delaktige i større vei, jernbaneprosjekt, flystasjoner og andre utbygginger som berører samisk tradisjonelle områder, det vil si fra Finnmark i nord og til Hedmark i sør hvor det er samisk reindrift. Dette kan være krevende saker hvor reindrift og andre samiske utmarksnæringer ofte berøres. Utbygginger innen transportområdet vil også kunne berøre samiske kulturlandskap og kulturminner. I tillegg vil transport-tiltak kunne berøre samisk tradisjonelt fiske og kystsamfunn i våre tre nordligste fylker. Tiltak for transport kan være arealkrevende og fragmentere beiteland som bidrar til å hindre utøvelse av samisk tradisjonell næring som reindrift. Sametinget forutsetter først og fremst at reindrift ikke hindres eller nektes sin utøvelse som følge av utbygginger for transport. Vi er med bakgrunn i dette sterkt kritisk til nye og større utbygginger gjennom samiske kjerneområder, slik som utbygging av Nord-Norgebanen.

Innspill til utredningen av Nord-Norgebanen

Nord-Norgebane vil berøre mange ulike samiske interesser over store områder. Begge trasealternativene vil berøre samisk reindrift, utmarksbruk, tradisjonell fiske og kulturminner/kulturlandskap. I prosessen fremover vil det derfor være avgjørende at samiske kultur- og næringsutøvere gjøres i stand til

å ivareta sin næring og rolle som kulturbærere. De er ofte få og står ovenfor omfattende utbyggingsprosesser som krever både tid og kompetanse for å kunne medvirke til hele prosessen.

I utredningen er det etter Sametingets syn foretatt svært begrensede vurderinger av konsekvensene som utbyggingen vil ha for samiske forhold og interesser.

Det er utarbeidet et temarapport *Miljøvurderinger og samiske interesser* som omhandler samiske forhold. I denne rapporten er de samiske interessene under det som heter naturressurser. Denne delen omhandler reindriftsinteressene i tiltaksområdet. Rapporten vurderer konfliktområder langs traseen på et overordnet nivå. Kunnskapsbakgrunnen til denne rapporten er offentlige databaser som er tilgjengelig fra Landbruksdirektoratet. Sametinget har fått signaler fra flere reinbeitedistrikter om at noen av kartene ikke er oppdaterte og noen av disse vil dermed ikke vise nåværende bruk av områdene. Temarapporten *Miljøvurderinger og samiske interesser* omhandler derfor ikke tilstrekkelig kunnskap om bruken av reinbeiteområdene og hvilke konsekvenser utbyggingen vil ha for reindrift. I videre utredninger vil det derfor være viktig å involvere reinbeitedistriktene i utredningsarbeidet slik at skriftlig materiale suppleres med informasjon og tradisjonskunnskap direkte fra reindriftsutøverne.

Det er som nevnt innledningsvis mange ulike samiske interesser i tiltaksområdet for Nord-Norgebanen. Jernbanen vil berøre pitesamisk kjerneområde i Fauske, den vil krysse lulesamisk kjerneområde i Tysfjord. En sidearm til Harstad vil gå gjennom markasamisk kjerneområde og videre nordover vil den berøre store nordsamiske områder. I tillegg til reindrift er det også sjøsamisk bruk, utmarksbruk, tradisjonell fiske og kulturlandskap. Disse kjerneområdene er sårbare og viktige for opprettholdelse av samisk kultur. Mangfoldet i den samiske kulturen i disse områdene er ikke kartlagt og utredet i hovedrapporten og temarapporten *Miljøvurderinger og samiske interesser*. Sametinget mener derfor at dette er et stort mangel i utredningsarbeidet. I videre utredninger vil det være viktig og nødvendig å kartlegge alle de ulike samiske interessene som finnes langs jernbanetraseen og samt å utrede hvilke konsekvenser en jernbaneutbygging vil ha for den samiske kulturen og de berørte interessene.

Utredningen viser også til at det er mindre konflikter på strekningen Tromsø-Narvik enn Narvik- Fauske. Sametinget mener det ikke tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag fra temarapporten *Miljøvurderinger og samiske interesser* og utredningsarbeidet til en slik konklusjon. Langs hele strekningen vil jernbanen kunne ha store negative konsekvensene for de samiske interessene. Sametinget mener derfor at kunnskapsgrunnlaget i denne utredningen ikke er tilstrekkelig for å vise de faktiske konsekvensene som jernbaneutbyggingen vil ha for naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv og forventer en grundig utredning langs hele strekningen.

Reindrift og reinpåkjørsler

Den tradisjonelle reindriften, som har stor betydning for opprettholdelse av den samiske kulturen i området, vil etter vårt syn bli vesentlig rammet av jernbaneutbygging i Nord-Norge.

Området fra Fauske til Tromsø, med sidearm fra Bjerkvik til Harstad er reinbeiteområder for ti reinbeitedistrikter, disse vil bli direkte berørt av jernbanetraseen. Jernbanetraseene vil også kunne indirekte berøre flere andre reinbeitedistrikter og samebyer.

Reindriften er en arealavhengig næring med behov for store sammenhengende områder, samt at det er viktig med beitero. Det er et stort behov for en mer helhetlig tilnærming for å sikre reindriften beitegrunnlag og mulighet for utvikling av næringa. Alle distriktene har sine særskilte behov for bevaring av beitegrunnlaget sitt. Inngrepene i dette tiltaksområdet er utfordrende er mange og varierende, alt fra utstrakt militæraktivitet til ekspansiv hyttebygging, småkraft- og vindkraftutbygging og økt menneskelig fritidsferdsel i utmark for å nevne noen. I tillegg kommer behovet for å finne tilpasninger i møte med endrende klimatiske forhold som bidrar til å redusere beiteareal. Dette innebærer et stort press på reinbeitedistriktene og økt avhengighet av områdene som fortsatt har gode og sammenhengende beiter.

Sametinget mener det er behov for å sikre reindriften beitearealer, flytteløyer og særverdiområder og slik gi mulighet for å styrke og utvikle reindriften både som næring og som en viktig samisk kulturbærer. Enkelt inngrep, som isolert sett kan altså framstå som mindre betydelig, kan få store konsekvenser når man ser det i sammenheng med alle andre inngrep. En jernbane gjennom reinbeiteområder vil blant annet fragmentere reinbeiteland, den vil krysse flyttveier og den vil krysse viktige beiteområder slik at sammenhengende beitebruk kan bli utfordrende. I tillegg vil anleggsperioden kunne påføre driftsulemper for reindriften og samt at det vil være støyproblematikk som må utredes i videre utredninger.

Reinpåkjørsler på jernbanen vil er et stort problem for reindrifta, selv med avbøtende tiltak vil dette være et av de største negative konsekvensene av jernbanen. Dette vil kunne gi store tap for reindrifta og for noen reinbeitedistrikter vil dette, i tillegg til blant annet all annen arealinngrep, rovvilt og klima, være en så stor belastning at det kan gi usikre framtidsutsikter til videre drift. Dette er erfaringer fra Nordlandsbanen, og erfaringene viser også til at en jernbane gjennom reinbeiteland vil utgjøre mye ekstraarbeid til reinbeitedistriktene. Det vil være behov for økt reingjeting, tilpassing av beitebruken og det vil være et enormt ekstrabelastning for utøverne å måtte lete etter skadde dyr og måtte avlive påkjørte reinsdyr. Avbøtende tiltak vil være viktige aspekter i dette for eliminere påkjørslene, selv om det sannsynligvis likevel vil være umulig å unngå at det vil være en del reinpåkjørsler. I utredningen må det derfor være lagt inn kostnadsestimater for avbøtende tiltak som fungerer for å eliminere påkjørsler, og disse kostnadsestimatene og tiltakene bør følge hele prosessen, fra utredningsstadiet til prosjektet er ferdigstilt. Tidlig dialog og involvering av reindrifta vil være avgjørende i dette arbeidet, og må innføres allerede i utredningsstadiet og KVVU.

Sametinget er videre opptatt av at den samlede belastning for reieneierne i området belyses grundig og at tidligere og planlagte inngrep samlet ikke overstiger folkerettslig terskel. Det vil si at reinbeitedistriktene, sett i sammenheng med tidligere og samlet belastning, ikke nektes eller påføres vesentlig krenking av sin kulturutøvelse som følger av Nord-Norgebanen.

I forbindelse med NVEs arbeid med Nasjonal ramme for vindkraft på land har fylkesmannsembetene utarbeidet rapporten *Reindriftsvurderinger av analyseområder som berører samisk reindrift*. Denne rapporten er brukt som en del av kunnskapsgrunnlaget til arbeidet med Nasjonal ramme for vindkraft og gir et bilde av arealinngrepene til de ulike reinbeiteområdene. Selv om rapporten har vurdert hvilke konsekvenser den samlede belastningen til reinbeitedistriktene vil være i henhold til vindkraft, er den likevel relevant for å se på samlet inngrepssituasjon til de ulike reinbeitedistriktene. Alle de berørte reinbeitedistriktene langs Nord-Norgebanen er vurdert i denne rapporten. Det er konkludert med at ut fra en vurdering av samlet belastning av inngrepene og andre forhold vil vindkraftverk få store eller svært store negativ konsekvenser for de berørte reindistriktene.

Utbygging av Nord-norgebanen vil utvilsomt gi store konsekvenser for reindrifta og dette vises også til dels av temarapporten *Miljøvurderinger og samiske interesser*. Det vil derfor være svært viktig med en utredning som på et detaljert nivå vurderer om de berørte reinbeitedistriktene vil kunne fortsette å drive en bærekraftig regningsvarende reindrift etter en eventuell utbygging av Nord-Norgebanen.

Utmarksbruk og jordbruk

Tiltaksområdet for Nord-Norgesbanen går som nevnt gjennom flere samiske kjerneområder. I disse områdene vil det være samisk jordbruk og utmarksbruk. Videre utredninger på dette må vise i hvor stor grad disse interessene blir berørt av en Nord-Norgebane utbygging.

Fiske, jakt og høsting av fornybare naturressurser er viktige bærebjelker for mange samiske lokalsamfunn. Det er derfor viktig at det ved ulike utbygginger sikres slik at utmarksressursene fortsatt kan utnyttes. Jernbaneutbyggingen bør derfor ta hensyn til at det fortsatt skal være mulig med utmarksbruk på en bærekraftig måte og slik det er blitt gjort i generasjoner. Utmarksnæring drives i beskjedent målestokk i forhold til andre samiske næringer, men det er fortsatt mange som høster av naturen for eget hushold. Sametinget er opptatt at viktige arealer for tradisjonell utmarksbruk ved sikres. Dette gjelder områder for jakt, fiske, vedhugst, sankning av bær, urter og sennagress, samt uttak av virke for duodji som enkeltpersoner eller grupper av personer helt eller delvis har sitt livsgrunnlag knyttet til.

Jordbruket spiller også en sentral rolle i å opprettholde levende bygder og samisk kultur. Jordbruket er ofte også viktig i bevaringen og utviklingen av det samiske språket. For jordbruket i samiske områder utgjør utmarksområder en viktig del av det økonomiske grunnlaget, spesielt for sau og geit. Det er derfor ønskelig å opprettholde bruken av slåttemark, kulturbeiter og utmarksbeiter til jordbruksformål. I tillegg drives ofte jordbruk i kombinasjon med annen utmarksnæring som fiske, jakt, fangst, duodji og sankning. Disse temaene må inn i videre utredninger av Nord-Norgesbanen.

Kulturlandskap og kulturmiljø

Sametinget er forvaltningsmyndighet for samiske kulturminner. Store deler av det som i dag oppfattes som tilnærmet uberørt natur og villmarkspregede områder i tiltaksområdet for Nord-Norgebanen er og har vært samiske kulturlandskap. Den tradisjonelle samiske bruken av et område kan være vanskelig å spore

ute i naturen, da man ofte har vært svært forsiktig i sin utnyttelse av naturressursene og landskapet. Mye har grodd til og forsvunnet allerede. Dette gjør at samiske kulturminner særlig utsatt for ødeleggelse. Registreringer er fortsatt mangelfulle, noe som gjør at det i store områder ikke er gjort noen dokumentasjon av samiske kulturminner.

Samiske kulturminner kan for eksempel være hustufter, gammetufter, teltboplasser (synlig som et steinsatt ildsted), ulike typer anlegg brukt ved jakt, fangst, fiske, reindrift eller husdyrhold, graver, offerplasser eller steder det knytter seg sagn til. Mange av disse er fortsatt ikke funnet og registrert av kulturminnevernet da det ikke er foretatt systematiske registreringer av samiske kulturminner langs foreslåtte traseene. Sametinget anser derfor potensialet for nye funn av automatisk fredete samiske kulturminner i området som stort.

Sametinget har derfor pr. i dag derfor ikke tilstrekkelig grunnlagsmateriale for å kunne gi en helhetlig og total vurdering av traseene med tanke på automatisk fredete samiske kulturminner. Ved eventuelle videre utredninger vil det være behov for omfattende befaringer og registreringer etter kulturminner langs foreslåtte traseer.

Tysfjord – Hellembotn og Norges tentative verdensarvliste

Området rundt Hellembotn er et av kulturmiljø-områdene som blir berørt av Nord-Norgesbanen. Tysfjord – Hellembotn ble innlemmet på Norges tentative verdensarvliste i 2002 og er tenkt som en utvidelse av verdensarvområdet Laponia på svensk side av riksgrensen for å få med forbindelsen til havet i vest. Det kreves nasjonalt områdevern før status som verdensarv kan oppnås, og per i dag arbeides det ikke aktivt med etablering av en nasjonalpark i Tysfjord så vidt Sametinget kjenner til. Norges tentative verdensarvliste er ikke oppdatert siden 2011. Sametinget har ved flere anledninger den siste tiden fått spørsmål om statusen/plassen til Tysfjord –Hellembotn på Norges tentative verdensarvliste, nå sist av Riksantikvaren i forbindelse med Sametingets arbeid med Várjjat siida. Sametinget vil avklare statusen for Tysfjord – Hellembotn, men utgangspunktet er at det står på den Norges tentative verdensarvliste.

Medvirkning og KVV

Sametinget ser medvirkning fra samiske interesser som viktig og verdifullt i planprosesser, og avgjørende for å få frem kunnskapen om samiske forhold. Samiske interesser og lokalsamfunn vil kunne være reinbeitedistrikt eller siida, bygdelag, utmarkslag, laksefiskelag, sauebeitelag, forening og andre interesseorganisasjoner. Samiske kultursentre, museer og lignende i region kan ha foretatt dokumentasjonsarbeid av tradisjonell kunnskap som vil kunne være relevant i denne sammenheng. Medvirkning og samarbeid fra slike institusjoner vil derfor kunne være nyttig i videre utredninger. Vi anmoder at prosjektet tidlig i prosessen aktivt legger til rette for medvirkning fra berørte samiske interesser, herunder reinbeitedistrikter og samebyer og andre interesser. Reindriften er et yrke der ikke alt skjer til avtalt tid og blant annet kan de f.eks. bevege seg ofte utenfor dekning. Dette kan gi utfordringer i å kunne gi tilbakemelding og være på riktig sted og tid for å kunne påvirke utbyggingssaker og følge store prosesser over tid. For Sametinget er det avgjørende at samiske rettighetshavere skal ha mulighet til å delta og medvirke i beslutningsprosesser om forvaltning av deres beitearealer. Det vil være behov for å styrke reinbeitedistriktenes kapasitet til å følge prosessen til Nord-Norgesbanen.

Sametinget mener videre det er viktig om å få fram tradisjonell samisk kunnskap og bruk av områder gjennom utredning og å tillegge denne kunnskapen like stor vekt som den forskningsbaserte kunnskapen i det videre arbeidet.

Sametinget har konsultasjoner med statlige myndigheter, men reinbeitedistriktene og andre samiske interesser må også tilbys konsultasjoner som følge av konsultasjon avtalen med statlige myndigheter. Det bør avklares i forkant om de berørte samiske interessene ønsker konsultasjoner sammen med Sametinget eller om vi konsulterer hver for oss. Det kan også være en løsning at hver av partene stiller som observatør.

I videre utredninger vil det være avgjørende at utreder har bred erfaring og tilstrekkelig faglig kompetanse i samiske forhold i videre utredninger. Dette utbyggingsprosjektet krever svært grundige vurderinger hvordan de ulike samiske interessene blir berørt av prosjektet.

I forhold til konseptvalgutredning (KVV) har Sametinget erfaringer med at disse ikke ivaretar tilstrekkelig prosessuelle retningslinjer for ivaretagelse av samiske interesser og folkerett. En KVV vil gjerne være bestemmende for hvilke trasevalg som legges i planene. Samiske hensyn bør derfor tas inn i KVV-

utredningen slik at en på tidlig stadium kan avdekke konfliktområder og legge til rette for en god prosess for å ivareta samisk natur og kulturgrunnlag.

Folkerettslige betraktninger

Folkeretten stiller krav til at samiske interesser skal ivaretas i utbygginger i samiske områder. Det er folkerettslige og nasjonale regler som skal ivareta samiske interesser. Samisk kulturutøvelse, og med samisk reindrift som en bærer av samisk kultur, har et særlig vern etter norsk rett og folkerett. Sametinget forventer at det lages en egen vurdering vedrørende folkeretten og samiske interesser i forbindelse med en utbygging av Nord-Norgebanen. Det vil være viktig i videre utredninger og vurderingene å få frem at en Nord-Norgebane ikke overstige folkerettslig terskel, og at berørte samisk interesser fortsatt kan utøve sin kultur, dette gjelder både berørte reinbeitedistrikter og andre samiske interesser.

Det er et urfolksrettslig viktig spørsmål om en skal fatte en avgjørelse i denne saken, hva en legger til grunn i vurderingene for om tiltak med sannsynlighet vil stride mot SP. art. 27. Utrednings- og konsultasjonskravet etter SP art. 27, jf. art. 1 er forutsettende kriterier for å kunne foreta en konkret vurdering av om et tiltak kan innebære en sannsynlighet for nekting eller vesentlig krenking av grunnlaget for kulturutøvelsen i et område. Kriterier som a) utredningsgrunnlag, b) konsultasjoner; konsultasjoner for å oppnå et forhåndsinformert samtykke c) sumvirkninger, d) avbøtende tiltak og e) kvalifisert interesseovervekt må inngå i en samlet vurdering av om fortsatt reindrift i området vil være regningsssvarende (Se eks. Geir Ulfsteins rapport til Olje- og energidepartementet av 16.06.2013).

I dette prosjektet er det viktig å ha en vid vurdering av alle aspekter ved prosjektet og konsekvensene disse har for de ulike samiske interessene. Her vil vi påminne at den store samfunnsinteressen for jernbaneutbygging til Nord-Norge er et forhold som setter reinbeitedistriktene og samiske interessene i en vanskelig situasjon. Det er utfordrende å gå imot eller hindre en utbygging som er av stor interesse for samfunnet. Dette bør tas i betraktning i videre vurderinger og utredninger. Videre også hva en mener direkte berørte samiske interessene kan tåle av inngrep uten at det innebærer en nekting eller vesentlig krenking av kultur og -næringsutøvelsen. Svaret på behandlingen av et slikt spørsmål vil ha stor betydning for de berørte samiske interessene.

Oppsummering

Sametinget mener at utredningen og temarapporten om samiske interesser ikke er tilstrekkelig for å vise de faktiske konsekvensene som denne utbyggingen kan ha for naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.

Reindrift blir sterkt berørt langs hele traséene og det vil være viktig å få frem de reelle konsekvensene av utbyggingen, samt at det opprettes tidlig dialog og at avbøtende tiltak, som tunneler, gjerder og overganger etc. legges inn i kostnadsestimat allerede fra utredningsstadiet og at dette følger hele prosessen. Sametinget mener også at en Nord-Norgebane må ha mål om null-toleranse for reinpåkjørslar, og derfor vil tidlig dialog med reindriftnæringen være av avgjørende betydning og burde vært gjennomført allerede ved valg av traséene til jernbanen. Videre legger Sametinget vekt på at samisk utmarksbruk langs hele traséen må bli utredet, blant annet vil traséen gå gjennom kjerneområder for pite-, lule- og markasamiske områder uten at konsekvensene av dette er utredet i rapporten. Disse områdene er sårbare for opprettelsen av samisk kultur.

Sametinget forventer at det utarbeides en temarapport om folkerettslige betraktninger, spesielt i forhold til om den samlede belastningen for reinbeitedistriktene overstiger folkerettslig terskel. Reinbeitedistriktene i tiltaksområdet er allerede svært belastet for andre utbygginger og er dermed svært sårbare for nye inngrep. I tillegg vil det være viktig å ha folkerettslige betraktninger vedrørende andre samiske interesser langs traseen.

Videre er samiske kulturminner heller ikke kartlagt langs traséen og det er behov for en grundig kartlegging av samiske kulturminner dersom man går videre med utredningen av en Nord-Norgesbanen. Sametinget mener også at det vil være viktig og avgjørende at de som eventuelt skal utrede samiske interesser, kulturminner, sårbare områder osv., må ha tilstrekkelig faglig kompetanse på samiske forhold.

Dearvvuođaiguin/Med hilsen

Sten Olav Heahtta
fágajođiheaddji/fagleder

Marit Anne J. Bongo
ráđđeaddi / rådgiver

*Dát reive lea elektrovnnalaččat dohkkehuvvon ja sáddejuvvo vuolláičállaga haga./
Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.*

Reivve vuostáiváldi / Hovedmottaker:

Jernbanedirektoratet

Postboks 16

0101

OSLO